[א]כאן באב על הבן כאן בבן על האב אמר רב כל דאתי עלאי במחתרתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא מאי טעמא אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחתרתא אלא משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן תנו רבנן [1]דמים לו בין בחול בין בשבת [2]אין לו דמים [ב]בין בחול בין בשבת בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשבת לא קטלינן קמ״ל דקטלינן אלא דמים לו בין בחול בין בשבת השתא בחול לא קטלינן ליה בשבת מבעיא אמר רב ששת לא נצרכא [ג]אלא לפקח עליו את הגל תנו רבנן [2]והוכה א)[ד]בכל אדם ומת [ה]בכל מיתה שאתה יכול להמיתו בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד״א בעל הבית הוא דקים ב)(להו) דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ״ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למה לי מרוצח נפקא ג)דתניא [3]מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת״ל מות יומת מ״מ שאני התם דאמר קרא מות יומת וניגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד ד)וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תנו רבנן [2]מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת״ל [2]ימצא הגנב מ״מ אם כן מה ת״ל מחתרת [ו]מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין תלמוד לומר ימצא הגנב מ״מ א״כ מה תלמוד לומר מחתרת ה)[ז]מחתרתו זו היא התראתו אמר רב הונא [ח]קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה לא שנא גדול ולא שנא קטן איתיביה רב חסדא לרב הונא ו)[ט]יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני התם דמשמיא קא רדפי לה נימא מסייעא ליה רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה [4]שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא ז)דתניא רבי יוסי בר׳ יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ת״ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אמר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך ח)אם אמר יודע אני שהוא כן פטור ע״מ כן אני עושה חייב לא צריכא דקאי בתרי עיברי דנהרא דלא מצי אצוליה מאי איכא דבעי איתויי לבי דינא בי דינא בעי התראה איבעית אימא אמר לך רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחתרת דאמר מחתרתו זו היא התראתו:

מתני׳

אב הבא על הבן. במחתרת מספק אל יהרגהו בנו דודאי רחמי האב על בנו ואפילו הוא מציל ממונו לא יהרגהו הלכך דמים לו עד שיודע לך כשמש שהוא אכזרי עליך ושונאך: **בן על האב.** וכ״ש איניש דעלמא הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימת ליה לאפיה קטיל לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמני עליך כאב על הבן: **דמים לו.** לשון רבים הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחתרת שהרי לא בא על עסקי נפשות: **אין לו דמים.** לשון רבים דכתיב גבי איניש דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת והרגהו: **הרוגי בית דין בשבת לא קטלינן.** כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה:) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם ט): **קא משמע לן.** דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך: **לפקח עליו את הגל.** אם כשהיה חותר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטילא הוא משעת י) סתירה: **והוכה בכל אדם.** אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא כתיב והכהו: **בעה״ב הוא.** דמותר להרגו משום דלהאי גנב קים ליה בגוויה דבעה״ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: **אבל שאר כל אדם לא.** שהרי גנב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: **קמ״ל.** דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להצילו לבעל הבית בנפשו של זה: **שאם אי אתה יכול להרגו בסייף.** כגון שהיה מכשף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: **שני כתובין הבאין כאחד.** בפרק נגמר הדין כ) דלא בעינן בהו קרא כדכתיב הלכך אי לא רבייה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחונקו להטביעו במים: **ואין לי אלא מחתרת.** שחתר כותל: **גגו.** ועלה לו בסולם: **חצרו וקרפיפו.** ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח מנין: **ת״ל ימצא הגנב.** מדלא כתיב אם במחתרת ימצאנו וכתיב הגנב יתירה משמע בכל צדדין שיהא נראה לך גנב: **מצויין במחתרת.** כלומר מצויין ורגילין לחתור: **זו היא התראתו.** שא״צ התראה אחרת אלא הורגו מיד דכיון דטרח ומסר נפשיה לחתור אדעתא דהכי אתא דאי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא א״צ התראה אלא מצילין אותו בנפשו. אבל נכנס לחצרו וגגו דרך הפתח אינו הורגו עד שיתרו בו בעדים חזי דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה לא דדילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאשכח פתחא להדיא ועל אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: **קטן הרודף.** את קטן אחר להרגו: **ניתן להצילו בנפשו.** כדילפינן לקמן (דף עג.) רוצח ניתן להצילו בנפשו והאי אע״ג דקטן הוא ולאו בר קבולי התראה הוא לגבי רדיפה דינו כגדול: **קסבר.** רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב״ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: **יצא ראשו.** באשה המקשה לילד ומסוכנת. וקתני רישא החיה פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש. ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע״פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא דתמורה ל): **משמיא קא רדפי לה.** לאמיה: **והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך.** כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף. והא הכא דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: **ההיא ר׳ יוסי בר׳ יהודה היא.** דאפילו בהרוגי ב״ד לא בעי התראה אלא להבחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרויי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי: **פטור.** כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת [דברים יז] עד שיתיר עצמו למיתה. קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: **דקאי בתרי עברי נהרא.** המתרה מצד זה והרודף והנרדף מצד אחר: **דאלולי לא מצי.** והאי פטור וחייב דקאמר אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: **מאי איכא.** כלומר מאי קא רמי עלייהו דהנך רואין למעבד: **דבעי לאיתויי לבי דינא ומקטליה.** דכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: **זו היא התראתו.** אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

מתני׳

כאן באב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו הא סתמא אל תהרגהו ובשמעתא קמייתא דפסחים (דף ב: ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהני אפילו בסתמא רוצח הוא ולא בעינן שיהא פשוט כנהורא אלא התם יש לומר כולה באב על הבן דאי קים ליה בגוויה ששונאו רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו: **ישראל הוא בן ברית הוא.** ישראל ולא כותי בן ברית ולא מומר לעבודת כוכבים דמומרין לעבודת כוכבים מ) היו מורידין ולא מעלין נ):

ומה

עין משפט
נר מצוה

מ א מיי׳ פ״ט מהלכות גניבה הלכה י סמג שם:
מא ב מיי׳ שם הלכה ז:
מב ג מיי׳ שם הלכה יג:
מג ד ה מיי׳ שם הלכה ז:
מד ו ז מיי׳ שם והלכה ח:
מה ח מיי׳ פ״א מהל׳ רוצח הלכה ו סמג לאוין קסא טוש״ע ח״מ סי׳ תכה סעיף א:
מו ט מיי׳ שם הלכה ט טוש״ע שם סעיף ב:

מסורת הש״ס

א) [עי׳ תוס׳ לקמן עג. ד״ה אף], ב) [נ״ל ליה], ג) ב״מ לא: לעיל מה: נג., ד) [קידושין כד. וש״נ], ה) [כתובות לד:], ו) [אהלות פ״ז משנה ו ושם איתא יצא רובו וכן משמע בר״ש ובברטנורא ובתי״ט אמנם בתוספ׳ יבמות סוף פ״ט איתא ראשו וע׳ תוס׳ לעיל נט. ד״ה ליכא], ז) לעיל ח: מא. מכות ו: ט:, ח) [תוספ׳ פי״א], ט) [שמות לה], י) [נ״ל חתירה], כ) [לעיל מה:], ל) [נ״ל דתרומות פ״ז], מ) בס״א: בן ברית ולא משומד למשומדין, נ) [ע״ז כו:].

* * *

תורה אור השלם

1. אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: שמות כב ב
2. אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: שמות כב א
3. אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ: במדבר לה כא
4. שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: בראשית ט ו

* * *

מוסף רש״י

אין לי. אי לא כתיב אלא יומת. **אלא במיתה האמורה בו.** סייף (לעיל מה:). **מנין שאם אי אתה יכול כו׳.** כגון שהיה בספינה וברח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לטובעו (ב״מ לא:). **ת״ל מות יומת.** ריבויא הוא (לעיל מה:). **שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.** מדלא כתב אחד וניגמור כולהו מניה (קדושין כד.). **אלא להבחין בין שוגג למזיד.** שלא יוכל לומר סבור הייתי שמותר (לעיל ח:).

מתני' א ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ב ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה ג אבל הרודף אחר בהמה ד והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן: **גמ'** ת"ר מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל [1] לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא ה מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מנלן אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה א) וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקישא הוא ב) [2] כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה ג) הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורסה גופה מנלן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל [3] ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע גופא מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא ד) אבדת גופו מניין ת"ל [4] והשבותו לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה ו אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל תנו רבנן ה) ז אחד הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה ואחר חייבי מיתות ב"ד ואחר חייבי כריתות מצילין אותן בנפשו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשו ח נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ אמר קרא [2] ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים לה אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני

משום

מתני' ואלו שמצילין אותן. מן העבירה: **בנפשן.** ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה ומקראי נפקי: **אבל הרודף אחר בהמה.** לרבעה והרוצה לעבוד עבודת כוכבים ולחלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עריות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון זכר ונערה המאורסה ומיהו רוצח בהדיא כתיב ביה. והאי דנקט בהמה משום דדמיא לעריות ונקט נמי עבודת כוכבים משום דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן ו) ושבת נמי תיתי בגזירה שוה: **גמ' לא תעמוד.** לא תעמיד עצמך על דמו אלא הצילהו: **לפגמה.** לביישה ולזלזלה אמרה תורה נתנה להצילה בנפשו כדילפינן לקמן מואין מושיע לה: **מן הדין.** ק"ו: **הקישא הוא.** שהוקש רוצח לנערה המאורסה וכל היקש וגזירה שוה המופנת הרי הוא כמפורש במקרא ועונשין ממנו לפי שלא ניתנה למדרש מעצמו אבל מקל וחומר שאדם דן ק"ו מעצמו אע"פ שלא קבלו מרבו אין עונשין ממנו כדילפינן במכות (דף יד.): **וכי מה למדנו מרוצח.** כאן לפטור את האונס דקאמר ליה קרא ז) אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכא נמי פטורה אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה ונמצא שנכתב כאן ללמד הימנה כלומר נמצא אף למד דמשום מילי אחריני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי: **מה נערה המאורסה ניתן להצילה.** מן העבירה בנפשו אף רוצח וכו' ואכתי ילפא נערה מרוצח שתהרג ואל תעבור כדלקמן ח) ומיהו הכא לא אסיקנא במילתיה דר' דהגב גררא אתיא: ומדקאמר אין מושיע מכלל דבעיא תשועה: **אבדת גופו.** כגון נטבע בנהר מניין שאתה מצווה על השבתו: **ת"ל והשבותו לו.** קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעצמו: **הני מילי בנפשו.** אם זה הרואהו יכול להצילהו יצילהו: **קמ"ל.** לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל לדדין שלא יאבד דם רעך: **חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד.** דעריות קאמר דאיכא עבירה ופגם ותנא דמתני' נמי הכי סבירא ליה מדלא קא מרמינן סתמא אסתמא ותנא הני והוא הדין לכל עריות: **אלמנה לכהן הגדול.** כ"ג הרודף אלמנה לאונסה אע"פ שיש שם פגם דקא משוי לה חללה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש לקמן ט) דחייבי לאוין אין ניתנין להציל בנפשם: **נעבדה בה עבירה.** כבר: **אין מצילין.** דהא אפגימה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות: **יש מושיע לה.** ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגין אותו ברדיפתו שהרי כשישיגוהו י) יהיה לה מושיע: **האומרת.** למצילין הרודפין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו אף על פי דאנוסה היא ומיראה היא דקאמרה אין מצילין אותה וטעמא מפרש לקמן [ע"ב]: **לנערה חטא מות.** אכולהו קאי אין מושיע לה וקרא יתירא הוא ולדרשה דהא כתיב ולנערה לא תעשה דבר: נער כתיב וקרינן נערה נדרש מקרא ונדרש מסורת נער להביא את הזכור נערה כמשמעו: **דלאו אורחיה.** ליבעל ואיכא בזיון ובשת גדול: **פגים לה.** בבתולין ומגנה על בעלה:

דאורחייהו

ומה נערה המאורסה שלא בא וכו'. וא"ת ההוא פגם חמור מרוצח שזה בסקילה וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא אאיסורא אלא אפגימ' דהא נעבדה בה עבירה או שאין מקפדת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח שמעתין ופשיטא דיש פגם גדול בנהרג מבנערה המאורסה שנאנסה וא"ת ומנא לן דאפגימ' קפיד רחמנא דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן דאפגימ' קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות ועוד י"ל דאין מושיע לה משמע דאבושתה קפיד קרא: **הרי זה בא ללמד ונמצא למד.** פירוש ונמצא אף למד דהא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן כ) מה רוצח יהרג ואל יעבור וכן בההוא דלעיל בפרק ד' מיתות (דף נד.) משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד דהא ילפינן מיניה הערלאה בזכור בההיא שמעתין ולשמואל דמחייב אזכר בבן ג' שנים והא דאמר בריש פ"ב דחולין (דף כח.) גבי נבי ואיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה התם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (דף טו.): **אף רוצח ניתן להצילו בנפשו.** ואם תאמר מוהוכה בכל אדם נפקא כדדרשינן לעיל (דף עב:) וי"ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל: **להצילו בנפשו כו'.** משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה וכיוצא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא ילפינן דרוצח ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו השתא חברו הורג כדי להציל התם לא כ"ש ולא מסתבר למימר דחבירו הורג טפי לאפרושי מאיסורא אלא נראה דאי מהכא ה"א עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך: **תלמוד לומר והשבותו לו.** הכא מוקי ליה לאבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כח:) מוקי ליה שלא יאכיל עגל לעגלים התם דריש והשבותו והכא לו יתירה: **חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד.** בעריות איירי דומיא דנערה וא"ת תיפוק ליה מדאיתקוש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרינן בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נד:) י"ל מדמעט בהמה ש"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדמיבעיא לן קרא לרבות הערלאה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נה.): **נער נערה.** פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע הכא הוי מצי למיכתב נערה דעל כרחיך לאו בקטנה איירי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקאמר איידי דכתב נער כתב נמי נערה פירוש איידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיך נערה קרינן דהא בנערה מישתעי:

משום

מסורת הש"ס

א) [לעיל נד. וש"נ], ב) [לקמן עד. פסחים כה: יומא פב.], ג) [פסחים כה: וש"נ], ד) ב"ק פא:, ה) [תוספ' פרק י"א], ו) [דף עד.], ז) [דברים כב], ח) [דף עד.], ט) [ע"ב], י) נ"ל כשישיגה. רש"ש, כ) [דף עד.],

תורה אור השלם

1. לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט טז

2. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: דברים כב כו

3. כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: דברים כב כז

4. וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ: דברים כב ב

מוסף רש"י

וכי עונשין מן הדין. מדין ק"ו, דיני ממונות ומלות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למד מק"ו, אבל לא אזהרות ועונשין (חגיגה יא:). **כי כאשר יקום איש על רעהו.** בנערה המאורסה כתיב (יומא פב.). **וכי מה למדנו מרוצח.** שהוא כמשפט הרולח כן משפט הדבר הזה (שם) והלא פירש בה אונס פטור כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר, אלא נראה כמי שרולח בא ללמד כאן ונמצא שהוקש כאן להיות למד, והכי קאמר כרולח כנערה שניהן שוין, כמו (ישעיה כד) והיה כעם ככהן, ולא נאמר והיה העם ככהן (פסחים כה:). **מה נערה המאורסה ניתן להצילה.** ניתן רשות לרואה שהוא רודף אחריה שילילנה ממנו בנפשו של רודף, כדכתיב ואין מושיע לה, הא אם יש מושיע לריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהריגתו, אם אין יכול להציל באחד מאבריו יהרגנו (שם, וכעי"ז יומא פב.).

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה י סמג לאוין קסד קסה טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א [וברב אלפס עוד בפסחי' פ"ג דף קמח:]:

מח ב ג מיי' שם הלכה י יא טוש"ע שם סעיף ב:

מט ד מיי' שם הלכה יא:

נ ה ו מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכו סעיף א:

נא ז ח מיי' שם הלכה יא יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ג:

משום דהאי לאו אורחיה הוא והא קא פגים לה אבל שאר עריות דאורחייהו ולא נפיש פגמייהו אימא לא כתב רחמנא [1]חטא ואי כתב רחמנא חטא הוה אמינא אפילו חייבי לאוין כתב רחמנא [1]מות ואי כתב רחמנא מות הוה אמינא חייבי מיתות בית דין אין חייבי כריתות לא כתב רחמנא חטא ולכתוב רחמנא חטא מות ולא בעי [1]נער ונערה אין ה"נ ואלא נער נערה חד למעוטי עובד עבודת כוכבים וחד למעוטי בהמה ושבת ולר"ש בן יוחי דאמר עובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו למה לי חד למעוטי בהמה וחד למעוטי שבת סד"א תיתי שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים ולרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו דאתיא שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים מאי איכא למימר חד מיעוט למעוטי בהמה ואידך איידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה: רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: במאי קמיפלגי אמר רבא במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה [א]רבנן סברי אפיגמה קפיד רחמנא והרי מקפדת על פיגמה ורבי יהודה האי דקאמר רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלא הא לא מסרה נפשה לקטלא אמר ליה רב פפא לאביי אלמנה לכהן גדול נמי קא פגים לה אמר ליה אפיגמה רבה קפיד רחמנא אפיגמה זוטא לא קפיד רחמנא: חטא אלו חייבי כריתות: ורמינהו א)ואלו נערות שיש להן קנס [ב]הבא על אחותו אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא משעת העראה דפגמה איפטר לה מקטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה ב)הניחא למאן דאמר העראה זו נשיקה אלא למ"ד [ג]העראה זו הכנסת עטרה מאי איכא למימר אלא אמר רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה רבא אמר במניחתו שלא יהרגנה ור' יהודה היא

רב

דאורחייהו. בבעילות: **ולא נפיש פגמייהו.** כארוסה שחביבה ויעלת חן על הארוס ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן נשואות בעולות ג) לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: **וכתב חטא מות.** דאתרבו לה כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: **חד למעוטי עבודת כוכבים.** דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן: **וחד למעוטי בהמה.** משום דדמי לעריות. ושבת כדי נקטיה ואגב גררא איידי דתנן במתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דכיון דאמעיטא עבודת כוכבים מהיכא תיתי שבת הא לא סלקא דעתין לאתויי אלא בחילול חילול מעבודת כוכבים כדלקמן: דרבי שמעון לקמן הוא (דף עד.): **איידי דכתב נער.** להביא את הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיה נערה קרינא ביה דהא בנערה משתעי ולנערה לא תעשה דבר ד): **במקפדת על פגמה.** דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר מעבודת כוכבים ושבת: **אפגמה קפיד רחמנא.** מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה אפגמה קפיד: **דמסרה נפשה לקטלא.** שיש צנועות שמוסרין עצמן למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל דמה בדמו: **הא קא פגים לה.** ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי אמעיטו חייבי לאוין. ואדרבנן קא פריך דאמרי טעמא משום פגמה הוא: **אפגמה רבה.** כגון עריות דכריתות שהן חמורות והויא חרפתה מרובה שהולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כהן גדול באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה: **הבא על אחותו.** כלומר אפילו בא על אחותו דלא קרינא בה ולו תהיה לאשה ד) אפילו הכי קרינא בה ונתן האיש השוכב עמה ד) דאתרבי מקראי בכתובות (דף כט:) ואע"ג דחייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין כדקיימא לן (שם ד' לה.) בכל חייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו': **משעת העראה.** קרי ליה נבעלה ואפגימה במקצת ושוב אין מצילין אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מיחייבי אלא משום גמר ביאה שהוא מוציא בתולי'. והאי גמר ביאה לאו דווקא ביאת המירוק שהוא מזריע דקרא אבתולים קפיד דכתיב (דברים כב) נערה בתולה אשר לא אורסה אלא גמר ביאה דהכא הכנסת עטרה היא: **הניחא למאן דאמר.** ביבמות (ד' נה:) העראה דהויא כבעילה היינו נשיקת אבר איכא לאוקומה דפגימה (א) היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא יצאו לאחיוביה קנסא דחמשים: **אלא למאן דאמר העראה.** שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכבת זרע (ויקרא יט) היינו ביאת המירוק אין כאן הערא' פגם בלא הוצאת בתולים ונמצאו מיתה דניתן להציל ותשלומין באין כאחד: **שבא עליה.** הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: **ר"י היא.** דאמר לא ניתן להצילו בנפשו:

רב

משום דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר אידך יוכיח וכי האי גוונא בפרק כילד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דדחו שבת וטומאה ולא יליף מינייהו שאר קרבנות צבור ה): **חד** למעוטי עובד ע"ז וחד כו'. אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר דמחד ממעט ע"ז ושבת וא"ת ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מציל גופיה קא מחלל שבת דחובל בחבירו ואיך יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקוני גברא כיון דמיחייב מיתה כדפריך באחד דיני ממונות (לעיל דף לה. ושם) וי"ל דמ"מ ס"ד דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: **חילול** חילול מע"ז. כל הני דלקמן בפרק הנשרפין (דף פג.) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה:

ממונא לא משלם עד גמר ביאה. פי' בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דבלא הסרת בתולים נמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה בדרבה מיניה הלכך לא משלם הכא עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת העראה וי"מ דלא אתרבאי העראה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות וחייבי לאוין ועשה ויבמה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה.) אבל לענין קנס לא איתרבאי וא"ת על כרחיך למ"ד העראה זו הכנסת העטרה אי העראה לא מיחייב הא בגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאהכי חייב רחמנא תדע מדלא ילפינן העראה מנערה המאורסה דאי העראה פטור בגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא בהכי חייב רחמנא ומיהו בירושלמי דכתובות משמע דאהעראה משלם קנס דאמרינן הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס: **במניחתו** שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם): ו) **במפותה** ודברי הכל. תימה היכי מוקמ' במפותה הא קתני סיפא אשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדקתני ר' עקיבא בסיפא ז) ואי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב.) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ביתומה ומפותה וכ"ת דאתיא כרבי עקיבא דברייתא ח) דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם לעצמה ואפילו במפותה מיחייב אי אמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס מיהו בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחיך מתניתין לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא °דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (ד' לד:) חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ס קאמר התם (ד' לח:) דמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך שינויא דהכא:

שלא

עין משפט
נר מצוה

נב א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה יב סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ד:

נג ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הלכה יא סמג עשין לד:

נד ג מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה י סמג לאוין כ [טוש"ע אה"ע סי' כ סעי' א בהגה]:

מסורת הש"ס

א) כתובות כט., **ב)** [סוטה כו: יבמות נה:], **ג)** בס"א: בתולות, **ד)** [דברים כב], **ה)** [וע"ע תוספות כתובות לב. ד"ה שכן], **ו)** שייך לדף עד., **ז)** [דף לח.], **ח)** [שם לח.],

◆

תורה אור השלם

1. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה:

דברים כב כו

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה במפותה כו'. דהא רב פפא אית ליה. תמיהני הא ע"כ ר"פ אמר הכי רק לר"מ מדקאמר וטבח בשבת חייב ולא ניחא ליה לר"פ לאוקומי בטובח ע"י אחר וכדס"ל לרבה אבל מתני' הא קתני להדיא דבא על בתו פטור הרי דס"ל דגם בקנס אמרי' קלב"מ ומה"ט ניחא הא דמוקי ר"פ במפותה לתרץ קושיית הש"ס דניתן להצילו בנפשו אף דרב פפא ס"ל דבקנס מקטיל ומשלם. מ"מ מוכרח לתרץ דמתני' דפטור על בתו דגם בקנס אמרינן קלב"מ א"כ שפיר י"ל דאתא כר"ע דברייתא. ולע"ג אבל כך יש להוכיח דלא אתא כר"ע דברייתא מדקתני במתני' דבא על בתו דפטור מקרא דולא יהיה אסון ע"כ דילפינן קנס ממומון מסברא וא"כ ל"ל קרא למעט ארוסה ומוכח כר"ע דמתני' דאלו לר"ע דברייתא הו"ל למתני' בבא על בתו להביא מקרא דאשר לא אורסה. וזהו לאחד תירוץ בתוס' בכתובות דף לח ע"א ד"ה ס"ד ודברי תוס' לע"ג:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הניחא וכו' דאפגימה היא דמיקרי:

◆

מוסף רש"י

ואלו נערות. דוקא נערה משהביאה שתי שערות עד שתבגר והם ששה חדשים שבין נערות לבגרות, אבל קטנה ובוגרת אין להם קנס, שיש להן קנס. אם אנסה אדם נותן לאביה חמשים כסף, כדכתיב (דברים כב) ונתן האיש השוכב וגו' (כתובות כט.). **הערארה.** האמורה בתורה שהיא כגמר ביאה בכל העריות, כדכתיב (ויקרא כ) את מקורה הערה, את שארו הערה, **זו נשיקה.** משיק השמש באותו מקום (סוטה כו: וכעי"ז יבמות נה:). **זו הכנסת עטרה.** אבל נשיקה לאו העראה היא. עטרה ראש הגיד היא ואינה מן הגיד אלא בשר (יבמות נה:).

מסורת הש"ס

א) [לעיל נז.], ב) לקמן עט. כתובות לג., ג) [עמ"ש לקמן עט. על הגליון], ד) ב"ק קיז: [ושם איתא רבה ועי' תוס' כתובות ל: בד"ה רב אשי], ה) [לעיל נד. ושם נסמן], ו) [ע"ז כז:], ז) יומא פה. ע"ז כז: נד., ח) ברכות סא: פסחים כה. יומא פב., ט) [לעיל עג. וש"נ], י) [בכל המקומות אית' רבא וכ"א בשאילתות], כ) להעביר את ישראל מדתם לעבודת כוכבים. [בס"א: בשעת שמד], ל) [נ"ל דאיכא], מ) [ויקרא כב], נ) בס"א: ונראה,

◆

תורה אור השלם

1. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב
2. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: שמות כא כג
3. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שמות לא יד
4. וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יח כא
5. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ה
6. וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: ויקרא כב לב
7. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: דברים ו ה
8. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: דברים כב כו

◆

גליון הש"ס

גמ' יעבור ואל יהרג חוץ. עי' סוטה י ע"ב תוס' ד"ה נוח:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותשלומין לזה נ"ב עי' לעיל דף ע ע"ב ובב"ק דף כב ע"א בתוס': (ב) תוס' ד"ה קסבר וכו' כדמפרש בפרק ארבע מיתות.

רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן דהא אינה מקפדת: **אביי אמר.** לעולם באנוסה וכגון דיכול המציל להציל באחד מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: **ויכול.** הנרדף או הרואהו להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו: **במצות שבמיתה.** שהוא מתכוין להרוג את חבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: **דכתיב ואם אסון יהיה.** ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין וסתם רוצח ניתן להצילו בנפשו כדאמרינן לעיל [עג.] וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב דאם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולדות: **אי אמרת בשלמא וכו'.** כגון שיכול הרואה להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: **אלא אי אמרת וכו'.** אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: **דילמא שאני הכא.** להכי משלם ואע"ג (ז) דאיכא לד מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המיתה והתשלומין אינן באין לו ע"י אדם אחד שהמיתה באה עליו בשביל חבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאיניש דעלמא הוא הלכך לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיחייב אאידך: **לא שנא.** אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: **מתחייב בנפשו הוא.** ברדיפה זו שהרי ניתן להציל בנפשו ואע"ג דכלים הללו של אחר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: **ורודף שהיה רודף.** אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': **סבר לה כאבוה.** בעבודת כוכבים דעונשים מן הדין והדר יליף שבת בחלול חלול מעבודת כוכבים מחלליה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח): **נתזה.** שם האיש: **יעבור ואל יהרג.** וחי בהם(מ) ולא שימות בהם: **חוץ מעבודת כוכבים וכו'.** לקמן יליף לה: **בפרהסיא.** לקמן [ע"ב] מפרש כמה פרהסיא: **לא תחללו.** בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו: **ואהבת את ה' אלהיך.** משמע שלא תמירנו בעבודת כוכבים: **לכך נאמר וכו'.** כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך: **מה רוצח יהרג ואל יעבור.** ואם אמר לו הוי רוצח והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג ואל יעבור: **סברא הוא.** שלא תדחה נפש חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות: **מרי דוראי.** אדון עירי ונכרי הוה: **מאי חזית דדמא דידך סומק טפי.** מי יודע שיהא דמך חביב ונאה(נ) ליוצרך יותר מדם חבירך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שלוה על הרציחה: **ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור.** שלא ירגילו העובדי כוכבים להמריך את הלבבות לכך:

ערקתא

רב פפא אמר במפותה ודברי הכל אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא [א]רבי יונתן בן שאול אומר [א]רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול דכתיב [1]וכי ינצו אנשים (יחדו) וגו' [ב]וא"ר אלעזר [ג]במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב [2]ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ואפ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה (א) לא שנא [ד]דאמר רבא רודף שהיה [ב]רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא [ג]ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו [ד]ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר העובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן [ה]וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין תניא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת [3]בחילול [4]חילול מעבודת כוכבים א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד [ה]כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג [ו]יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודת כוכבים לא והא תניא [ו]א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל [5]וחי בהם [ז]ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר [6]ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמור כר"א [ח]דתניא ר"א אומר [7]ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך גילוי עריות ושפיכות דמים כדרבי דתניא [ט]רבי אומר [8]כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה [ז]דרבה ואמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזירת המלכות [י] [ח]אבל בשעת גזירת המלכות [כ]אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' שלא בשעת גזירת מלכות [ל]לא אמרו אלא בצינעא [ח]אבל בפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק [ח]אמר רב

אפילו

שלא יהא ממונו חביב עליו. דמדיניתן להצילו בנפשו כל שכן דניתן בממונו: **קסבר** עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין דאפליגו בה אביי ורבא לקמן בפ' הנשרפין (ד' עו.) (ב) כדפרישית בפרק ד' מיתות (ד' נג: ד"ה השתא) והא דאיצטריכא לעיל חד למעוטי עבודת כוכבים היינו נמי למאן דאמר עונשין ומ"ד אין עונשין הוה משני חד למעוטי בהמה דדמי לעריות ואידך איידי דכתיב נער כתיב נמי נערה:

אפילו

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה יג סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א:

נו ב מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפ סעיף ג:

ג [מיי' שם הל' יג]:

ד [מיי' שם הל' יד]:

נז ה ו ז ח מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הלכה א ב ג סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנז סעיף א:

◆

מוסף רש"י

ויכול להצילו. ויכול הנרדף להציל עצמו, **באחד מאבריו.** של רודף כגון לקטע רגלו, **ולא הציל.** אלא הרגו (לעיל נז.). **במצות שבמיתה הכתוב מדבר.** שהיה מתכוין להרוג את חבירו (לקמן עט. וכעי"ז כתובות לג.). **דכתיב ואם אסון יהיה.** שמתה האשה, **ונתת נפש תחת נפש.** ואע"פ שלא נתכוין אלא לחבירו, ואשמעינן נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב (כתובות לג. וכעי"ז לקמן עט.). **מתחייב בנפשו הוא.** ברדיפה זו ואפילו אין הורגו, דתנן ואלו ניתנו להציל בנפשו הרודף אחר חבירו להרגו, ונמצא תשלומין וחיוב מיתה באין כאחד (ב"ק קיז:). **וכי עונשין מן הדין.** מדין ק"ו, דיני ממונות ומצות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למד מק"ו, אבל לא אזהרות ועונשין (חגיגה יא:). **בפרהסיא.** יש חילול השם, שיוצא לחוץ ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם (ע"ז כז:). **למה נאמר בכל מאדך.** יאמר החביב שבהן וכל שכן שאינו חביב (יומא פב. וכעי"ז פסחים כה.). **לכך נאמר בכל מאדך.** מן החביב עליך (ברכות סא:) **לפי** שלפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב, לכך הוצרכו שניהן לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך (פסחים כה.). **כי כאשר יקום.** בנערה המאורסה כתיב (יומא פב.). **וכי מה למדנו מרוצח.** כאן לפטור את האונס, דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש, דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה (לעיל עג.) שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה (יומא פב.) והלא פירש בה אונס פטור כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר (פסחים כה:). **הרי זה בא ללמד ונמצא למד.** אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה ונמצא שנכתב כאן ללמוד הימנה, כלומר נמצא אף למד, דמשום מילי אחריני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי (לעיל עג.) והכי קאמר כרוצח כנערה שניהן שוין, כמו (ישעיה כד) והיה כעם ככהן, ולא נאמר והיה העם ככהן (פסחים כה:). **מה נערה המאורסה.** ניתן רשות לרואה שהוא רודף אחריה שיצילנה ממנו בנפשו של רודף, כדכתיב ואין מושיע לה, הא אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהריגתו, אם אין יכול להציל באחד מאבריו יהרגנו (שם וכעי"ז יומא פב.). **מה רוצח יהרג ואל יעבור.** אם אמרו לו הרוג חברך ואם לאו אהרוג אותך, יהרג ואל יעבור עבירה זו (יומא שם, וכעי"ז פסחים שם). **אף נערה המאורסה.** אם יאמרו בעול ארוסת חבירך או תיהרג, יהרג ואל יעבור, אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה, דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא, וראיה לדבר אסתר (יומא שם). **ושפיכות דמים גופיה מנלן.** דיהרג ואל יעבור (שם פב:). **מרי דוראי.** מושל עירי (פסחים שם) שלטון של כפר שאני דר שם (יומא שם) **דורא,** כפר (קדושין ע:). **מי יימר דדמא דידך סומק טפי.** כלומר מה דעתך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם, טעמו של דבר לפי שחביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצות, אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחיה זה, אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטילה, למה ייטב בעיני המקום לעבור על מצותו, למה יהיה דמך חביב עליו יותר מדם חבירך ישראל (יומא שם, וכעי"ז פסחים שם) מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה, דילמא של זה חביבה טפי עליו ונמצא עבירה נעשית ונפש אבודה (פסחים שם).